

PUNCTUL CRITIC

**Trimestrial de diagnoză
socială, politică și culturală**

nr. 3-4 (41-42)

**CRIZA – CUVÂNTUL DE
ORDINE AL RESETĂRII
„NORMALITĂȚII”**

**AGRICULTURA
ROMÂNEASCĂ –
ETERNA CENUȘĂREASĂ**

Editor: Fundația Culturală „Idea Europeană”
Co-editor: Fundația „Platon Pardău”

Punctul critic – Trimestrial de diagnoză socială, politică și culturală

Fondator: Eugen Uricaru

Consiliul științific:

Bernard Castelli, Institutul de Cercetare pentru Dezvoltare (IRD) din Paris

William J. Connell, Seton Hall University, New Jersey

Ding Chao, Universitatea de Studii Externe din Beijing

Cristian Dumitrescu, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

Raffaella Gherardi, Universitatea din Bologna

Manuel Herrera Gomez, Universitatea UNED din Madrid

Oleg Kudryavtsev, Universitatea MGIMO din Moscova

Marco Lucchesi, Universitatea Federală din Rio de Janeiro

Andrei Marga, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Victor Moraru, vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău

Irina Moroianu-Zlătescu, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat (AIDC Haga/Paris);
SNSPA București

Giacomo Marramao, Universitatea Roma III

Vasile Pușcaș, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Gheorghe Lencan Stoica, Universitatea din București

Colegiul redacțional:

Director: Mihai Milca

Redactor-șef: Iacob Florea

Redactor-șef adjunct: Sebastian Simion

Redactor-șef adjunct: Mihai-Bogdan Marian

Redactor de rubrică: Adrian Pop

Redactor de rubrică: Claudia Elena Marinică

Redactor principal: Bogdan Ionuț Berceanu

Redactor principal: Luminița Movanu

Tehnoredactare: Carmen Dumitrescu

Corectură: Alina Preda, Nicoleta Arsenie

Distribuție: Adrian Ionuț Preda

Adresa poștală:

OP-22, CP-113, Sector 1, București

Tel/Fax: 021/212.56.92

ISSN print 2068-8989

Revistă co-finanțată de COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor

PUNCTUL CRITIC se distribuie în librării.

e-mail: office@punctulcritic.ro

www.punctulcritic.ro

Expedierea se face prin poștă.

Tipărit în România

Toate drepturile rezervate. Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Nicio parte a acestui volum nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea scrisă a Editurii Ideea Europeană. Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

SUMAR

EDITORIAL

- ◆ Finis Românie? (*Mihai MILCA*)..... 5

DOSAR 1: CRIZA – CUVÂNTUL DE ORDINE AL RESETĂRII „NORMALITĂȚII”

- ◆ Colapsul ideologiilor globaliste și spectrul Armagedonului (*Mihai-Bogdan MARIAN*)..... 15
- ◆ De la criza de încredere la încrederea în criză (*Sebastian SIMION*) 20
- ◆ Globalizarea, mâncarea etnică și neofobia alimentară (*Septimiu CHELCEA*)..... 26
- ◆ Cultura securității cibernetice și dimensiunea ecologică a digitalizării (*Irina MOROIANU ZLĂTESCU*) 37
- ◆ Energia nucleară – opțiune viabilă privind combaterea încălzirii globale (*Ramona POPESCU*)..... 45
- ◆ România în criză instituțională, la granița între pandemie și război – analiză diagnostic a actorilor politici-instituționali în perioada 2021-2022 (*Dacian VASINCU*) 50

DOSAR 2: AGRICULTURA ROMÂNEASCĂ – ETERNA CENUȘĂREASĂ

- ◆ Crizele sociale țărănești din România și reformele agrare. Studii sociologico-istoric (I) (*Enache TUȘA*) 69
- ◆ Evoluție și involuție în amenajarea și administrarea terenurilor agricole (*Emil LUCA*) 96
- ◆ O șansă ignorată și ratată pentru propășirea agriculturii românești (*Isac ILARIE*)..... 106

PRIORITĂȚI PE AGENDA INTERNAȚIONALĂ

- ◆ Rolul Azerbaidjanului în diversificarea securității energetice a Europei (*Huseyn N. NAJAFOV*)..... 115
- ◆ Demnitate, pace și justiție pentru toți (*Irina MOROIANU ZLĂTESCU*) 135

IMPACTUL REALITĂȚII

- ◆ Regimul Juridic al rapoartelor Serviciului Public de Asistență Socială și Protecția Copilului (*Alina-Raluca CUCU*)..... 145
- ◆ Desfășurarea recensământului din anul 2022 în municipiul Constanța. Aspecte privind interacțiunea dintre recenzor și recenzat (*Enache TUȘA, Laura Maria VASILACHE*) 159
- ◆ Habitat și modele de locuire în spațiul rural dobrogean (*Ilie Iulian MITRAN*) 168

FONDUL ȘI FORMA

- ◆ Românii și Solidaritatea poloneză (**Ion CONSTANTIN**)..... 189
- ◆ Mitul prozatorului total: de la Moromete la Petriți. La centenarul nașterii lui Marin Preda (**Andrei MILCA**)..... 197
- ◆ Lidia – copilărie în infernul concentraționar nazist (**Cristian SPÎNU**)..... 203

PANTEONUL DIPLOMAȚIEI ROMÂNEȘTI

- ◆ Nicolae Titulescu – victima intrigilor politicianiste ale camarilei regale carliste (**Nicolae MAREȘ**).....211
- ◆ Titulescu: Însemnări zilnice la judecata istoriei (**George APOSTOIU**)..... 222

ÎN APĂRAREA ROMÂNIEI MARI

- ◆ Un veac de la Încoronarea suveranilor României Mari (**Vasile PASAILĂ**) 229
- ◆ Accesul la patrimoniul documentar în Constituția de astăzi și în cea de acum un secol (**Codruța Elena MIHAILOVICI**) 232
- ◆ Ion Nistor (1876-1962). Istoric, profesor și bărbat de stat al României Mari (**Vasile PASAILĂ**) 240

IN MEMORIAM

- ◆ În amintirea lui Octavian Opreș (**Eugen URICARU**) 247
- ◆ În amintirea lui Neagu Udroi (**George APOSTOIU**) 249

EVENIMENT

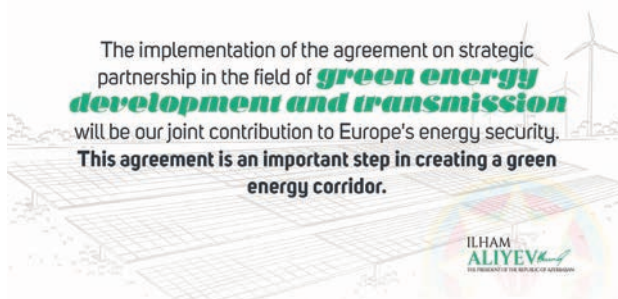
- ◆ Președinția cehă la Consiliul Uniunii Europene (**Irina MOROIANU ZLĂTESCU**) 253
- ◆ Universitatea Internațională de la Cheia, un prestigios forum de analiză a problemelor globale contemporane (**Alina-Raluca CUCU**) 257
- ◆ A IX-a ediție a Conferinței Internaționale *Law and Administrative Justice from an Interdisciplinary Perspective* (**Alina BĂDULESCU, Codruța Elena MIHAILOVICI**) 263

LUMEA CĂRȚILOR

- ◆ „Tratatul de la Trianon – Document care stă la baza Marii Uniri”, Ion M. Anghel, Editura Pro Universitaria, București, 2022 (*recenzie*) (**Enache TUȘA**) 267

Rolul Azerbaidjanului în diversificarea securității energetice a Europei

Dr. Huseyn N. NAJAFOV
*Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar
al Republicii Azerbaidjan în România*

INTRODUCERE

În literatura geopolitică, securitatea energetică este considerată o componentă importantă a securității naționale. Securitatea energetică este un tip de legătură între disponibilitatea

resurselor naturale pentru consumul de energie și securitatea națională. Securitatea energetică joacă un rol crucial ca unul dintre elementele structurale ale securității naționale. În contextul realităților politice moderne,

o serie de experți politici caracterizează resursele energetice ale statului drept un factor de conducere în politica mondială.

Din cauza resurselor energetice limitate, fiecare țară se confruntă cu problema securității energetice și, prin urmare, în lumea modernă, aprovizionarea cu combustibil și resurse energetice, precum și eficiența energetică este unul dintre indicatorii importanți ai dezvoltării statului și resurselor energetice în geopolitica internațională. Republica Azerbaidjan este una dintre țările cu resurse energetice bogate, infrastructură energetică dezvoltată și sistem energetic. Scopul articolului este de a studia politica de succes a Azerbaidjanului în materie de securitate energetică, rolul acesteia în securitatea energetică a UE, precum și rolul Azerbaidjanului ca țară de tranzit. „Tratatul secolului” a dat un impuls puternic extinderii relațiilor Azerbaidjanului cu lumea și întăririi poziției sale internaționale. Coridorul Sudic de Gaze este un proiect de securitate energetică, deoarece întărește poziția Azerbaidjanului ca țară energetică, exportă gaze azerbaidjane direct în Europa și aduce venituri țării. Este, de asemenea, un proiect de securitate energetică pentru Europa datorită diversificării surselor și rutelor de energie.

ISTORIA INDUSTRIEI PETROLIERE

Istoria industriei petroliere din Azerbaidjan datează din perioada antică. Industria petrolului a jucat în mod tradițional un rol important în

economia țării. Mulți istorici antici și călători au subliniat importanța petrolului pentru populația locală în timpurile antice și medievale. Istoricul, geograful și călătorul arab Ahmed Al-Belaruri a subliniat dependența economiei regiunii Abșeron de petrol în Evul Mediu, în timp ce Abu-Ishag Istekhri (secolele XI-X) și Abu-d-Gasan Ali Masudi (secolul al X-lea) au oferit informații despre ținuturile petroliere, precum și petrolul alb și negru din Abșeron. Celebrul călător italian Marco Polo a raportat despre veniturile din transportul petrolului din Baku către țările din Orient. La Baku existau aproape 500 de sonde de petrol la începutul secolului al XVI-lea. Călătorul german, doctorul și naturalistul Engelbert Kaempfer a vizitat peninsula Abșeron în 1683 și a descris transportul petrolului din peninsula către Persia, Asia Centrală și Caucazul de Nord¹.

În 1803, pentru prima dată în istorie, a început extracția petrolului offshore lângă Baku. În 1806, Imperiul Rus a ocupat Hanatul Baku și a preluat controlul monopolistic asupra producției de petrol. Anii 1847-1848 au fost caracterizați de prima producție de petrol industrial din lume din fântânile săpate datorită producției de petrol din Azerbaidjan. Dezvoltarea industriei petroliere nu numai în Azerbaidjan, ci și în întreaga lume a început din acel moment. Mai departe, Azerbaidjanul a

¹ History of development of oil industry, 31.01.2020, Official site of the Ministry of Energy of the Republic of Azerbaijan, <https://minenergy.gov.az/en/neft/neft-senayesinin-in-kisaf-tarixi>.

fost pionier în multe inovații în industria petrolului: prima rafinărie de petrol din lume a fost construită la Baku în 1859, uzina de kerosen a fost construită în 1863 și frigiderele au fost folosite pentru prima dată în rafinarea petrolului. Dezvoltarea tehnologiilor de forare a puțurilor a dus la descoperirea unui număr de sonde de petrol, creșterea producției de petrol, dezvoltarea infrastructurii petroliere și rafinarea petrolului, precum și crearea a sute de companii implicate în producția, rafinarea și vânzarea petrolului.

Burghezia națională formată în Baku s-a transformat într-unul dintre centrele industriale ale lumii. Metoda industrială de producere a petrolului a fost folosită pentru prima dată în peninsula Abșeron în 1871. În acea perioadă, terenurile nefolosite ale statului au fost concesionate timp de 24 de ani pentru explorarea petrolului și dezvoltarea de noi câmpuri petroliere. Concesionarii aveau dreptul să exporte petrolul pe care îl produceau și să-i fixeze prețul. La sfârșitul secolului al XIX-lea, 49 din 167 de antreprenori care operau în sectorul petrolier erau azerbaidjeni. La acea perioadă, milionarii petrolieri au avut o mare contribuție la dezvoltarea industriei petroliere (Haji Zeynalabdin Taghiyev, Isa bey Hajinski, Murtuz Mukhtarov, Shamsi Asadullayev, Seyid Mirbabayev și alții).

Prima companie petrolieră pe acțiuni, „Baku Oil Society”, a fost înființată la Baku în 1874. Faimoșii frați suedezi Nobel au sosit la Baku în 1873 și au fost martorii creșterii economice

legate de petrol. În acea perioadă, ei dețineau o serie de câmpuri petroliere, rafinării de petrol și petroliere în Marea Caspică, precum și barje, căi ferate și hoteluri. Prima conductă de petrol a fost construită în 1878. Calea ferată Baku-Batumi a fost construită și pusă în funcțiune în 1883. Acest fapt a jucat un rol important în exportul de petrol și produse petroliere către statele europene.

Familia Rothschild a inițiat tranzacții financiare și de credit în Baku și s-a angajat în vânzarea de petrol din 1883. Compania petrolieră Marea Caspică – Marea Neagră a Rothschild a fost înființată în 1886. Banca Rothschild a controlat 42% din exportul de petrol din Baku în 1890. În 1901, Azerbaidjanul producea 11 milioane de tone de petrol, reprezentând astfel peste 50% din producția mondială. Celebru om de știință rus Mendeleev a propus construirea conductei Baku-Batumi, prima conductă internațională din lume, pentru a asigura transportul petrolului de la Baku pe piața mondială, în 1880. Construcția sa a fost inițiată în 1897 și finalizată în 1907.

Înainte de naționalizarea industriei petroliere, în Azerbaidjan existau 109 companii pe acțiuni. 72 dintre ele au fost înființate cu capital rusesc și 37 cu capital englez. În ajunul naționalizării industriei petroliere, Azerbaidjanul număra 270 de întreprinderi producătoare de petrol, 49 de firme mici și mijlocii angajate în săparea puțurilor de petrol, 25 de firme implicate în rafinarea petrolului, peste 100 de

departamente mecanice, ateliere de reparații și altele.

În timpul Primului Război Mondial și al războiului civil din Imperiul Rus, industria petrolului a cunoscut o situație grea, iar producția de petrol a scăzut brusc. Petrolul produs la Baku a jucat un rol crucial în victoria URSS împotriva Germaniei naziste în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Azerbaidjanul a furnizat peste 70% din totalul petrolului produs în URSS în timpul războiului. Controlul aprovizionării cu petrol de la Baku a jucat un rol semnificativ în evenimentele războiului și victoria finală a Aliaților.

După război, în 1949, prima platformă petrolieră offshore din lume, Neft Daşlari (cunoscută și sub numele de Oil Rocks), a fost construită în largul mării. Nu era doar o platformă petrolieră, ci oferea locuințe și condiții de viață pentru aproape 5.000 de angajați care lucrau acolo. Dezvoltarea industriei petroliere offshore în Azerbaidjan a continuat până în 1969. În această perioadă, lucrările de explorare offshore s-au extins, au fost dezvoltate, puse în funcțiune o serie de zăcăminte de petrol și gaze și foraj offshore (inclusiv foraj de explorare), tehnica și tehnologia centralelor hidrotehnologice petroliere și infrastructura de producție de petrol offshore dezvoltată. De asemenea, au fost descoperite și puse în funcțiune o serie de noi zăcăminte de petrol și gaze pe uscat. Acea perioadă a fost caracterizată de dezvoltarea și operarea intensivă a „Neft Daşlari” și a altor domenii. În această perioadă, un

câmp offshore a fost înființat în larg pentru prima dată în practica mondială. Efectuarea măsurilor inginerești, științifice și tehnice a determinat aflutul de capital în țară.

În 1970, în timpul primei perioade a conducerii lui Heydar Aliyev, a fost înființată PU „Khazardenizneft”. Această perioadă a fost caracterizată de dezvoltarea rapidă a industriei de petrol și gaze. Dispozitivele tehnice folosite în Marea Caspică au permis lucrări doar până la adâncimea de 40 de metri până în acest moment. Creșterea producției de petrol și gaze în mare s-a datorat disponibilității unor rezerve mari de petrol și gaze la adâncimi mai mici. Ca rezultat al politicii lui Heydar Aliyev, Azerbaidjanul a fost aprovizionat cu peste 400 din 75 de tipuri de bărci de ridicare a încărcăturii, nave seismice, de pasageri și alte nave în anii 1970-1980. O barcă cu macara „Azerbaijan” cu o capacitate de 2.500 de tone a început să funcționeze în Marea Caspică. Mai mult, primirea tip-up-ului Khazar pentru efectuarea studiului geologic la adâncimea de 70 de metri în mare și a instalațiilor de foraj de tip raft a permis operarea la adâncimea de 200 de metri în mare. Ca rezultat, 8 noi zăcăminte de petrol și gaze au fost descoperite la sfârșitul anilor 1960, volumul total descoperit de rezerve de petrol a crescut de 2 ori, iar rezervele de gaze de 3 ori.

REZERVELE DE PETROL ȘI GAZE NATURALE ALE AZERBAIDJANULUI

Rezervele dovedite de petrol ale Azerbaidjanului sunt de 7 miliarde

de barili (1 miliard de tone), ceea ce reprezintă 0,6% din rezervele mondiale de petrol. Experții în petrol estimează rezervele dovedite de petrol ale țării la 13 miliarde de barili. Guvernul din Azerbaidjan estimează această cifră la 17,7 miliarde de barili. Rezervele dovedite de gaze naturale ale Azerbaidjanului sunt de 1,31 trilioane de metri cubi, sau 0,7% din rezervele mondiale de gaze naturale². La nivelurile de producție brută din 2019 (780 kbd pentru petrol și 35,6 bcm pentru gaze naturale), aceasta echivalează cu o rezervă de 15-25 de ani pentru petrol și 18-79 de ani pentru gaze naturale.

Rezervele de petrol și gaze ale Azerbaidjanului sunt situate în principal în bazinul Caspic de Sud, împărțit între depresiunea intermontană Kura și depresiunea Caspică de Sud. Primul include majoritatea câmpurilor de pe uscat și câmpurile offshore de apă mai puțin adâncă. Acesta din urmă conține rezervoarele de apă mai adânci, care au aproape toate resursele semnificative rămase ale Azerbaidjanului, cu potențial de explorare și dezvoltare. Apele puțin adânci ale jgheabului Abșeron-Pribalkhan, în largul peninsulei Abșeron, conțin majoritatea rezervelor lichide ale Azerbaidjanului în câteva câmpuri mari. Există și unele resursele de

pe uscat în jgheabul Gobustan, dar acestea reprezintă aproximativ 3% din rezervele de petrol. Rezervele de gaze ale Azerbaidjanului există atât ca zăcăminte de gaze offshore neasociate, cât și ca gaz asociat la zăcămintele petroliere offshore. Cele mai multe dintre rezerve sunt concentrate în jgheabul Abșeron-Pribalkhan și subbazinul de adâncime a regiunii Caspice de Sud.

Câmpurile de pe uscat (inclusiv peninsula Abșeron, una dintre cele mai vechi provincii petroliere din lume) reprezintă aproximativ 3% din producția totală a Azerbaidjanului în prezent. Ele au suferit o epuizare puternică de-a lungul multor decenii de dezvoltare. Cu toate acestea, rezervele de pe uscat oferă un potențial limitat de creștere prin reabilitare și explorare mai profundă. Câmpurile offshore oferă acum cel mai mare potențial pentru viitor. Provincia Abșeron, cu ape puțin adânci, este principalul mijloc de petrol productiv, iar resursele sale posibile rămase se află în sudul peninsulei. Acolo au fost descoperite mai multe zăcăminte în ultimii 50 de ani, inclusiv ACG (aproximativ 70% atât din producția actuală de petrol, cât și din rezervele rămase de petrol comerciale), Gunașli (aproximativ 10% din producția actuală de petrol), petrol la Gum Deniz, gaz la Bahar, și descoperiri mari la Oil Rocks.

În timp ce sunt subexplorate, centrul și sudul Mării Caspice au scos la iveală structuri semnificative la adâncimi de apă de 30-1.000 m, care conțin în principal gaz și condens.

² Azerbaijan gets 3% rise in oil transportation via BTC. 20.10.2021. APA Agency. http://en.apa.az/azerbaijan_energy_and_industry/turkmenistan-to-resume-oil-transportation-via-btckazakhstan-holding-negotiations.html (20.10.2021).

Potențialul de gaze semnificativ al zonei a fost confirmat de descoperirile la zăcămintul de gaz Shah Deniz (aproximativ 80% din rezervele de gaz comerciale rămase) și la Umid în 2010 și Absheron în 2011.

PRODUCȚIA ȘI ACORDAREA DE LICENȚE DE PETROL ȘI GAZE NATURALE ÎN AZERBAIDJAN

Dezvoltarea resurselor de petrol și gaze din Azerbaidjan din 1991 a depins de licențierea companiilor petroliere internaționale (IOC). SOCAR, compania petrolieră de stat a Republicii Azerbaidjan, a negociat direct aproape toate contractele. A aranjat licențe anual din 1991. În Azerbaidjan, proiectele din amonte care implică parteneri internaționali funcționează aproape exclusiv în cadrul PSA (numite și contracte de partajare a producției (PSC)), dar recent au fost atribuite și contracte de servicii de risc (RSC). Prin SOCAR, statul deține un interes direct în toate PSA-urile de 10-50%.

Primul RSC a fost acordat în 2017 (offshore Umid-Babek), al doilea în 2018 (offshore Karabah). Fiecare PSA și RSC este ratificat de parlament și președinte și are statut de lege separată. PSA și RSC au atribute comune: ambele acordă companiilor petroliere străine drepturi exclusive de a explora o zonă definită și de a face descoperiri; niciunul nu conferă drept de proprietate asupra petrolului produs; ambele deduc costurile de producție pentru a determina profitul net pentru împărțire; și niciunul nu renunță

la suveranitatea asupra resurselor. Partenerul străin își asumă toate riscurile și costurile (ducând SOCAR prin fazele inițiale de investiție) și, dacă face o descoperire comercială, are acele costuri rambursate plus o cotă din producție. Un PSA remunerează companiile în petrol (cost petrol și profit petrol), în timp ce un RSC remunerează companii cu numerar pentru costuri și profit petrol.

Majoritatea PSA-urilor azerbaidjane au o fază de explorare care durează trei ani și impun un plan minim de lucru (studii de mediu și de șantier, numere definite de sonde seismice 3D și un număr definit de sonde de explorare). PSA-urile pot avea o prelungire opțională de doi ani, condiționată de forarea mai multor puțuri. Dacă explorarea are ca rezultat o descoperire comercială, guvernul acordă de obicei o fază de dezvoltare de 25 de ani (plus o prelungire negociabilă de cinci ani). Faza de dezvoltare începe cu pregătirea unui program de lucru care trebuie întreprins în termen de trei ani de la data anunțării descoperirii comerciale.

Forajul pe uscat a căzut în sarcina SOCAR. Forajele în larg în Azerbaidjan implică complicații semnificative, în special rezervoare adânci (3.000 – 6.000 m), aproximativ de două ori adâncimea câmpurilor de pe uscat, presiuni mari și funduri neconsolidate. IOC-urile au forat 18 sonde de explorare offshore între 1991 și 2018, iar două dintre ele au dus la descoperiri comerciale (câmpurile de gaz condensat Shah Deniz și Abșeron).

Producția de petrol a Azerbaidjanului a atins vârful de puțin peste 1 milion de barili pe zi (mbd) în 2009-2010 (din care aproximativ 40 kbd au fost gaze condensate) și apoi a scăzut treptat la 780 kbd în 2019 (din care 60 kbd sunt condens și 17 kbd sunt lichide gazoase). Dezvoltarea zăcământului ACG a susținut o creștere a producției din 1997 și continuă să furnizeze cea mai mare parte a petrolului din Azerbaidjan. În 2010, producția ACG s-a ridicat la 828 kbd, sau aproximativ 80% din oferta totală de petrol a țării, dar până în 2019 a scăzut la 540 kbd, reprezentând aproximativ 70% din total. Vârful ACG a scăzut astfel cu mult sub nivelul de 1,2 mbd așteptat de BP în 2006.

Azerbaidjanul are trei surse principale de gaze: 1) zăcământul Shah Deniz, cea mai mare resursă de gaze din țară (producție de aproximativ 19 bcm în 2020); 2) gaz asociat din blocul ACG, care este furnizat gratuit către SOCAR în temeiul PSA; și 3) volume produse de SOCAR din câmpul Gunashli Shallow-Water și alte câmpuri mai mici.

Shah Deniz faza 1 a început producția în 2006 și a făcut rapid din Azerbaidjan un important producător de gaze și petrol. A permis țării să oprească importurile de gaze din Rusia și să devină rapid un exportator regional de gaze. Inițial, Shah Deniz 1 putea produce aproximativ 10 bcm/a de gaze naturale și aproximativ 50 kbd de condens. În 2014, au fost luate măsuri pentru eliminarea blocajelor, crescând capacitatea de

producție la 10,8 bcm/a. Construcția lui Shah Deniz-2 a început în 2014, iar primul gaz a fost livrat în iulie 2018. Shah Deniz-2 a produs 16 bcm/a la începutul anilor 2020. Shah Deniz-2 este sursa de gaz pentru proiectul Coridorul Sudic de Gaze (SGC), care transportă gazul Caspic prin Georgia și Turcia către Europa.

Azerbaidjanul exportă doar o singură calitate de țiței, relativ ușor, dulce, Azeri Light. Exporturile au atins un vârf de aproximativ 44 Mt în 2009-2010 și au scăzut constant de atunci, ca urmare a scăderii producției de țiței a Azerbaidjanului. Declinul s-a accelerat ușor în 2019, după ce țara a aderat la OPEC/Non-OPEC. Declarația de cooperare care a obligat-o să reducă producția, iar exporturile au scăzut în continuare în 2020, pe măsură ce aceste reduceri au fost extinse.

Destinațiile de export ale Azerbaidjanului sunt diversificate, dar majoritatea se află în Europa și regiunea mediteraneană. Alte destinații de export apropiate de Europa includ Tunisia și Israelul, iar alte destinații din Asia includ rafinării importante precum India, Indonezia, Taiwan și Thailanda. Majoritatea acestor exporturi sunt încărcate la terminalul Ceyhan din Turcia. Volumele minore se deplasează către destinații europene prin sistemul de conducte rusești (aproximativ 0,8 Mt în 2019, în mare parte livrate în Austria) sau sunt încărcate din porturile din Georgia.

Excedentul net al produselor petroliere din Azerbaidjan s-a erodat progresiv în ultimul deceniu. Odată cu

creșterea rapidă a utilizării mașinilor, cererea de benzină a depășit producția de rafinare din 2014 și a mutat țara de la a fi un exportator net de benzină la un importator net modest. Pe lângă benzina premium, care nu este produsă în țară, importurile nete includ și puțină păcură grea. Pentru alte produse petroliere majore, Azerbaidjanul este echilibrat sau este exportator net.

Politica de rafinare s-a concentrat pe satisfacerea cererii interne de benzină, iar produsele excedentare rezultate, în principal benzină și kerosen, creează oportunități de export. În general, SOCAR importă produse pentru a acoperi nevoile locale în perioada sezonieră de vârf a cererii, perioadele de întreținere a rafinării sau întreruperile rafinării.

Deși o mare parte din infrastructura de petrol și gaze a Azerbaidjanului datează din epoca sovietică, infrastructura sa de export a fost diversificată după obținerea independenței în anii 1990 și 2000 ca răspuns la noi proiecte mari din amonte. Investițiile străine au fost esențiale pentru construirea noilor rute de export și pentru menținerea rețelei de conducte moștenite, care continuă să aibă nevoie de reparații intensive. Petrolul este exportat prin trei conducte și pe calea ferată. Țițeiul este livrat în mare parte de conducta BTC către Ceyhan, Turcia, și de Western Route Export Pipeline (WREP) către Supsa, Georgia, iar Northern Route Export Pipeline (NREP) către Novorossiysk, Rusia, și conexiuni feroviare către Batumi și Kulevi, dar sunt, de

asemenea, folosite terminale de pe coasta Mării Negre din Georgia.

POLITICA ENERGETICĂ ȘI PROIECTELE AZERBAIDJANULUI

Sectorul petrolier și-a continuat dezvoltarea după prăbușirea URSS, când Azerbaidjanul și-a câștigat independența. În urma prăbușirii Uniunii Sovietice, regiunea Caspică a primit o atenție semnificativă din partea majorilor internaționali în domeniul energiei. Resursele energetice ale Mării Caspice sunt un punct central al acestui interes geopolitic internațional în regiune. După restabilirea independenței în 1991, Republica Azerbaidjan a început să-și pună în aplicare drepturile suverane în sfera economică și să urmeze o politică independentă. Principalele direcții ale acestei politici au fost sistemul economic creat pe baza diferitelor forme de proprietate, tranziția la economia de piață și integrarea în economia mondială. În primii ani ai independenței, una dintre cele mai importante direcții ale politicii externe a Azerbaidjanului a fost politica energetică.

Strategia petrolului la nivel mare, bazele căreia au fost puse de liderul național Heydar Aliyev, a creat o condiție inevitabilă pentru realizarea „Contractului secolului”, semnat în 1994 cu participarea a 33 de companii din 15 state. A fost primul acord petrolier internațional semnat de Republica Azerbaidjan, iar din prima zi, semnificația istorică și esența strategică luate în considerare pentru viitor și-au

ocupat locul cel mai demn în cronică de independență a Azerbaidjanului.

Astăzi, în lumea noastră care se schimbă rapid și plină de turbulențe, chiar și multe țări dezvoltate se confruntă din ce în ce mai mult cu provocări și amenințări non-standard și non-sistemice ale timpurilor moderne. Din ce în ce mai mult, putem observa cum fundamentele economice și politice ale unor state se slăbesc și uneori se prăbușesc. În lumina tuturor acestor procese geopolitice complexe și nesistemice, există o nevoie din ce în ce mai mare de a reuni toate țările și de a aduce o contribuție cu adevărat importantă, care ar servi la formarea unei noi valori geopolitice în beneficiul dezvoltării umane.

În acest context, Azerbaidjanul continuă să joace un rol important ca factor de stabilizare în regiunea Mării Negre – Marea Caspică. În calitate de țară independentă și autosuficientă, Azerbaidjanul contribuie la crearea noii arhitecturi a securității regionale. Inițiativele Azerbaidjanului vizează cooperarea regională, predictibilitatea, dezvoltarea și păstrarea stabilității nu numai în Caucazul de Sud, ci și în țările din regiunea europeană.

Există mai multe direcții ale politicii energetice a Azerbaidjanului, dintre care două sunt mai importante. Prima este despre contribuția sa la asigurarea securității energetice interne a Azerbaidjanului, iar a doua este despre contribuția la asigurarea securității energetice a altor state. Din acest punct de vedere, crearea de noi oportunități pentru dezvoltarea resurselor

energetice ale Azerbaidjanului, precum și modalități de a aduce aceste resurse pe piețele internaționale, este de mare importanță.

Aprofundarea reformelor de amploare în Azerbaidjan în primii ani ai secolului XXI creează condiții pentru ridicarea societății la un nivel superior de dezvoltare socio-economică. S-au făcut pași importanți pentru îmbunătățirea stării investiționale în țară și administrația de stat a fost refăcută în conformitate cu criteriile moderne. În același timp, utilizarea resurselor de energie alternative și regenerabile formează agenda politicii energetice. Țara dispune, de asemenea, de resurse energetice alternative ample pentru utilizarea și menținerea echilibrului energetic. Prin urmare, guvernul este interesat de investirea și modernizarea infrastructurii pe resursele de energie regenerabilă.

Ca urmare a politicii economice implementate, a fost asigurată securitatea energetică a țării, iar Azerbaidjanul a devenit un exportator de încredere de energie și cel mai important centru de tranzit din regiune. Proiectele mari implementate pentru extragerea rezervelor de hidrocarburi și livrarea acestora pe piețele europene au creat condiții pentru ca Azerbaidjanul să ocupe un loc important în aprovizionarea cu petrol și gaze a Europei. Analizii occidentali notează că Azerbaidjanul este țara care creează cel mai înalt nivel de cooperare cu marile companii petroliere din Marea Caspică, iar cooperarea Occidentului cu Azerbaidjanul

În exploatarea transportatorilor de energie este foarte apreciată. Ca urmare a politicii duse de guvernul Azerbaidjanului, au fost semnate proiecte mari pentru a asigura astăzi securitatea energetică globală.

În ultimii ani, marile proiecte s-au dezvoltat nu doar în țara noastră, ci și în regiune și pe continentul european în rândul problemelor legate de securitatea energetică. În acest context, proiectele „Shah Deniz-2”, „TANAP” și „TAP” pot fi subliniate în mod deosebit. Securitatea energetică a fiecărei țări este inseparabilă de securitatea sa națională. Unul dintre elementele-cheie ale securității energetice este gazul natural. Prin urmare, securitatea energetică și diversificarea energiei sunt la fel de importante pentru țările producătoare precum Azerbaidjan, precum și pentru țările de tranzit și consumatori. Astăzi, Azerbaidjanul este un partener de încredere în problema securității energetice pentru țările importatoare de petrol. Europa este principala piață țintă pentru strategia de export de energie din Azerbaidjan. Unul dintre punctele comune dintre UE și Azerbaidjan în politica de securitate energetică este problema siguranței conductelor. Având în vedere faptul că conductele, inclusive Coridorul Sudic de Gaze, trec prin țările vecine, care vizează piețele europene, securitatea conductelor este impusă de cei doi parteneri. De asemenea, Azerbaidjanul este interesat de siguranța exportului de gaze către Europa. Unul dintre interesele comune ale securității

energetice în sectorul azerbaidjan al Mării Caspice este descoperirea de noi zăcăminte petroliere, care rezolvă problema aprovizionării continue cu gaze către Europa.

În prezent, securitatea energetică aranjează baza stabilității economice și sociale. Importanța securității energetice stabilește agenda politicii energetice, care include creșterea exportului de gaze naturale către UE, gestionarea stabilizării exportului de petrol și dezvoltarea parteneriatului cu UE în vederea modernizării infrastructurii resurselor de energie alternativă și regenerabilă. În prezent, asigurarea fluxului de gaze naturale este problema principală în ceea ce privește securitatea energetică pentru UE. Prin urmare, Azerbaidjanul ar trebui să crească exportul de gaz. Țara ar trebui să controleze stabilizarea exportului de petrol din rezerve.

Azerbaidjanul este inițiatorul mai multor megaproiecte energetice de importanță internațională, precum Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), Trans Adriatic Pipeline (TAP) și Trans-Anatolian gazoduct (TANAP). Baku-Tbilisi-Ceyhan este o conductă de țitei care este operațională din 2006. Are o lungime totală de aproape 1.800 km și leagă Baku, capitala Azerbaidjanului, de Ceyhan, un port de pe coasta mediteraneeană a Turciei, prin Georgia. Este a doua cea mai lungă conductă de petrol din fosta Uniune Sovietică. Conducta a costat 3,9 miliarde de dolari. 70% din costurile sale au fost finanțate de terți, inclusiv de instituții financiare internaționale,

agenții de credit de export și bănci comerciale. Conducta este alimentată cu petrol din zăcămintul petrolier Azeri-Chirag-Guneshli din Marea Caspică din Azerbaidjan. Această conductă poate transporta și petrol din zăcămintul petrolier Kashagan din Kazahstan și din alte zăcăminte petroliere din Asia Centrală.

Coridorul Sudic de Gaze este unul dintre cele mai mari și mai scumpe proiecte de export de gaze la ora actuală. Se întinde din Azerbaidjan până în Europa. Lungimea totală a Coridorului este de 3.500 de kilometri, care este împărțit în trei secțiuni: Conducta Caucazului de Sud (SCP) de la Baku la Erzurum în Turcia, Conducta Trans-Anatoliană (TANAP) care traversează teritoriul Turciei până la granița cu Grecia la Kipoi-Evros și Conducta Trans-Adriatică (TAP) prin Grecia, Albania și Marea Adriatică până în Italia³. Acest proiect conectează șapte state care operează în șase sisteme de reglementare diferite, leagă 11 companii de investiții diferite și 12 cumpărători diferiți de gaze și a necesitat investiții în valoare de 38 de miliarde de dolari.

În ceea ce privește Europa de Sud-Est, conceptul din spatele înființării Coridorului Sudic de Gaze din ultimul deceniu a fost reducerea dependenței de gaze față de Rusia. Prima sursă de aprovizionare cu gaze promovată ca alternativă a Rusiei este Marea Caspică, și anume

³ The Southern Gas Corridor. <https://www.tap-ag.com/the-pipeline/the-big-picture/southern-gas-corridor>.

Azerbaidjan. Resursele de petrol și gaze naturale din Marea Caspică au atras atenția internațională după dizolvarea Uniunii Sovietice în 1991, când au devenit posibile investițiile occidentale în sectoarele energetice ale noilor state litorale independente⁴. Trei descoperiri majore de câmpuri au semnalat o creștere a importanței economice a Mării Caspice la nivel global: Shah Deniz în Azerbaidjan, Kashagan în Kazahstan și Galkynynsh în Turkmenistan.

Exporturile de petrol ale Kazahstanului se îndreaptă în primul rând către SUA, prin ruta CPC (Consoțiul Gasoductului Caspic) și portul Novorossiysk din Marea Neagră, în timp ce exporturile de gaze din Kazahstan furnizează în principal vasta piață a Chinei, prin conducta de gaz din Asia Centrală. Exporturile de gaze turkmene furnizează țările vecine din Asia Centrală, precum Uzbekistanul și China, pe baza unui acord bilateral pe termen lung. Turkmenistanul ar putea furniza gaz Europei, fiind necesară construcția unei conducte submarine în fundul Mării Caspice. Azerbaidjanul este mult mai bine plasat din punct de vedere geografic și al volumelor disponibile pentru a furniza gaze din Europa de Sud-Est. Rezervele dovedite ale Azerbaidjanului se ridică acum la 1,3 tcm – în urma descoperirii

⁴ Terence Adams "Caspian oil & gas development and the Black Sea region.", 2002. In *Europe's Black Sea Dimension* ed. Michael Emerson, 41-44. Brussels: Center for European Policy Studies.

zăcământului de gaze offshore Shah Deniz⁵. Pe lângă Shah Deniz, descoperirile de gaze offshore din ultimul deceniu obligă să crească producția și exporturile către Europa în deceniul de după 2020, în condițiile în care investițiile de capital străin continuă, indiferent de fluctuațiile prețurilor globale ale petrolului. Câmpuri precum Umid (200 bcm și 40 milioane de tone de condens), Bebek (400 bcm și 80 de milioane de tone de condens), Shafag-Asiman (300 bcm) și Nakhcivan (300 bcm în loc) în sectorul offshore azerbaidjan va necesita substanțial investiții străine, dacă vor fi în măsură să alimenteze Coridorul și viitoarele sale interconexiuni din Europa de Sud-Est și Centrală. Cu toate acestea, cea mai promițătoare descoperire a fost zăcământul de gaze offshore Abşeron, cu rezerve estimate de 350 de miliarde de metri cubi și 45 de milioane de tone de condens. SOCAR intenționează să combine producția de la Shah Deniz cu Abşeron, pentru a ajunge la 40 de miliarde de metri cubi/an și pentru a crește exporturile de gaze către Europa după 2022, când noua infrastructură de gaze din Europa de Sud-Est va fi implementată și operațională.

Gazoductul Trans-Anatolian (TANAP) este conducta de gaz natural care este partea centrală a Coridorului Sudic de Gaze, care leagă

uriașul zăcământ de gaz Shah Deniz din Azerbaidjan de Europa prin Conducta Trans Adriatică menționată anterior. Conducta, care are o lungime totală de peste 1.800 km, are o importanță strategică atât pentru Azerbaidjan, cât și pentru Turcia. Aceasta a permis pentru prima dată exportul de gaz azerbaidjan în Europa dincolo de Turcia. Conducta a fost inaugurată în iunie 2018. A costat 8,5 miliarde de dolari. Capacitatea conductei este de 16 miliarde de metri cubi de gaze naturale pe an la etapa inițială și poate fi mărită ulterior până la 60 de miliarde de metri cubi pentru a putea transporta rezerve suplimentare de gaze din Azerbaidjan și din eventuala viitoare conductă transcaspică care leagă Azerbaidjanul și Turkmenistanul.

La rândul său, Trans Adriatic Pipeline (TAP) este un proiect care transportă gaze naturale din Azerbaidjan și Marea Caspică către Europa, începând cu Grecia prin Albania și Marea Adriatică până în Italia. Conducta este furnizată cu gaze naturale din a doua etapă a dezvoltării zăcământului de gaz Shah Deniz în secțiunea azerbaidjană a Mării Caspice prin Conducta Caucazului de Sud și Conducta Trans-Anatoliană menționată mai sus. Deoarece sporește securitatea energetică și diversifică aprovizionarea cu gaze pentru mai multe piețe europene, proiectul TAP este susținut de instituțiile europene și este văzut ca un „Proiect de interes comun” și o parte a Coridorului Sudic de Gaze. Construcția acestei

⁵ John Roberts “Caspian oil & gas: how far have we come and where are we going?”, 2003. In *Oil, Transition and Security in Central Asia* ed. Sally Cummings. 143. London: Routledge Curzon.

conduce a început în 2016 și s-a terminat în 2020. A costat aproximativ 4,5 miliarde de euro.

SOCAR estimează că rezervele dovedite de gaze ale Azerbaidjanului se ridică la peste 2,6 trilioane de metri cubi. Rezervele estimate ale Azerbaidjanului reprezintă încă 3,45 trilioane de metri cubi. Noi volume de gaze sunt planificate a fi produse prin inițierea unor noi faze de producție în zăcămintele existente (Shah Deniz III și deep gaz în complexul de zăcăminte Azeri-Chirag-Gunashli) și inaugurarea producției în zăcăminte noi. Câmpurile neexploatate includ Babek, Abşeron și Umid. Aceste zăcăminte de gaze conțin și rezerve extinse de condens. Azerbaidjanul este angajat în planurile de dezvoltare pentru aceste resurse și aspiră să adauge 15-20 de miliarde de metri cubi anual până în 2030. În această următoare fază a dezvoltării regiunii Caspice, pot fi conectate noi piețe și noi surse de gaze. Construcția Coridorului Sudic de Gaze oferă o opțiune concretă pentru Turkmenistan de a-și exporta gazul spre vest.

Contractele de cumpărare, semnate între SOCAR și companiile comerciale de gaze din Grecia (DEPA), Albania (Albgaz) și Italia (Snam Rete), prevăd un volum inițial de 10 miliarde de metri cubi pe an, cu prevederea de dublare a volumului după 2025. Se înțelege că aceste volume de gaze azerbaidjane reprezintă o diversificare minoră – într-adevăr mai degrabă simbolică – de la gazul rusesc pentru Europa, dar este

un început. În martie 2022, consorțiul a anunțat că a fost atinsă capacitatea inițială de 10 bcm/an, din care 8,5 bcm au fost livrate în Italia. Potrivit declarației oficiale, „TAP își poate dubla capacitatea și se poate extinde în etape, până la 20 de miliarde de metri cubi în termen de 45-65 de luni, ca urmare a cererilor care urmează să fie primite în faza obligatorie a unui test de piață și a cererilor acumulate care au ca rezultat un proces economic viabil. Următoarea fază obligatorie este programată în prezent pentru iulie 2023. Cu toate acestea, TAP poate accelera această perioadă de timp și poate lansa faza obligatorie a testului de piață în cursul anului 2022, cu condiția ca TAP să primească interes pentru o începere mai devreme a consultării publice în curs.”⁶

Faza a doua prevede viitoare interconexiuni TAP în Grecia, cu Bulgaria mai întâi prin Interconnectorul Grecia-Bulgaria (IGB), de la Komotini la Stara Zagora. Lucrările de construcție la IGB au început la sfârșitul anului 2018, în timp ce conducta a fost inaugurată în octombrie 2022. SOCAR și Bulgargaz au semnat deja un contract de cumpărare de gaze pentru 3 bcm/an, cu o potențială extindere la 5 bcm/an, în anii ce vor urma. IGB (182 km) se va conecta cu TAP în Grecia, în zona Komotini, în timp ce proiectul este implementat de „International Company Greece Italy” (ICGI), o companie mixtă cu Bulgargaz

⁶ TAP transports first 10 bcm of natural gas to Europe. 17.03.2022. TAP Press release.

și IGI Poseidon (Interconnector Grecia-Italia) care dețin acțiunile în proporție de 50%-50%⁷. IGB este primul proiect care va fi realizat în cadrul Coridorului Sudic de Gaze naturale, dar și pe axa nord-sud, deoarece este prevăzută o extindere ulterioară în România, Serbia și Ungaria, Grecia servind ca nod de tranzit pentru gazele naturale azerbaidjane în sud-estul Europei. În acest sens, pentru regiune sunt proiectate alte câteva interconexiuni: interconexiunile Bulgaria-Serbia (IBS), Bulgaria-România (IBR) și dincolo de aceasta către Ungaria, care vor putea funcționa și în flux invers. Secțiunea sârbă a acestei conducte a fost deja inclusă pe lista UE a PCI (Proiecte de interes comun), cu 49,6 milioane de euro deja aprobate. Lucrările de construcție au început în luna februarie a acestui an, IBS fiind programat să devină operațional în 2023, aducând pentru prima dată gaz azerbaidjan în Serbia⁸. Aceste proiecte vor fi realizate de companiile energetice regionale împreună cu cofinanțarea din fondurile disponibile

⁷ "Agreements for financing the gas connection Bulgaria-Greece are signed." 10.10.2019. Novinite. <https://www.novinite.com/articles/200825/Agreements+For+Financing+the+Gas+Connection+Bulgaria++Greece+Are+Signed>.

⁸ 8th Ministerial Meeting of Southern Gas Corridor Advisory Council features plenary sessions on expansion of project and energy transition. 04.02.2022. Azerbaijan State News Agency. https://azertag.az/en/xeber/8th_Ministerial_Meeting_of_Southern_Gas_Corridor_Advisory_Council_features_plenary_sessions_on_expansion_of_project_and_energy_transition-2001386.

UE și instituțiile de finanțare, respectiv BEI și BERD.

Al doilea proiect promovat în Europa de Sud-Est este interconexiunea Salonic-Gevgelija, care circulă între Grecia și Macedonia de Nord, țară care este aproape în întregime dependentă de gazul rusesc. Traseul (120 km) se va desfășura de la stația de compresie TAP din Nea Mesimvria, la periferia Salonicului, până la Gevgelija și Stip, în timp ce se preconizează și o extindere a interconexiunii către Kosovo⁹. În 2018, companiile de stat de rețea de gaze din cele două țări, DESFA și Ner, au semnat un memorandum de înțelegere la Skopje privind promovarea construcției acestui interconector de gaze.

În cea ce privește România, în iunie 2022, Romgaz și SOCAR au semnat un Memorandum de Înțelegere, care stă la baza acordului privind livrarea de gaze naturale din Azerbaidjan în România. În octombrie 2022, Romgaz a semnat cu SOCAR și un acord pentru dezvoltarea în comun a unui proiect de gaze naturale lichefiate la Marea Neagră. Proiectul ar consta într-un terminal de lichefiere a gazelor naturale și un terminal de regazeificare, precum și alte instalații și facilități necesare în scopul transportului de gaze din zona caspică în România. Acest contract individual permite livrări planificate de gaze naturale începând cu

⁹ DESFA: „Unlocks” the natural gas pipeline Greece – Skopje. 26.11.2018, <https://www.protothema.gr/economy/article/842084/desfa-xekleidonei-o-agogos-fusikou-aeriou-elladas-skopion/>.

1 ianuarie 2023¹⁰. Livrările se vor face prin Coridorul Sudic, utilizând capacitățile de transport ale conductelor TAP, IGB, precum și ale sistemelor de transport ale Bulgariei și României. Contractul are la bază un acord cadru încheiat recent de cele două companii, pe termen nelimitat.

ENERGIA REGENERABILĂ

Azerbaidjanul are un excelent potențial de energie regenerabilă. Pe lângă faptul că este destul de însoțită și vântoasă, țara are și resurse considerabile hidro, bioenergetice și geotermale, dar politica sa energetică s-a concentrat până de curând pe dezvoltarea resurselor semnificative de petrol și gaze ale Azerbaidjanului. Acest focus se schimbă totuși: guvernul elaborează acum o legislație pentru promovarea energiei regenerabile și urmărește ca energia regenerabilă să ofere 30% din capacitatea de generare a energiei electrice până în 2030, aproximativ dublul cotei actuale. Contracte majore pentru construirea capacității de energie eoliană și solară au fost semnate la începutul anului 2020.

Ponderea surselor de energie regenerabilă în aprovizionarea totală cu energie a Azerbaidjanului a fost

¹⁰ Gaze azere vor ajunge în România, după ce Romgaz a semnat un prim contract de livrare cu Socar, compania națională petrolieră a Republicii Azerbaidjan. 16.12.2022, <https://economedia.ro/gaze-azere-in-romania-dupa-ce-romgaz-a-semnat-un-contract-de-livrare-cu-socar-compania-nationala-petroliera-a-republicii-azerbaidjan.html#.Y7vlfHZByUk>.

stabilă – dar scăzută – începând cu anii 1990. Cota de energie regenerabilă a Azerbaidjanului este mult sub media mondială din cauza dominației petrolului și gazelor în TES. Deși ponderile energiei solare și eoliene din Azerbaidjan rămân nesemnificative în comparație cu energia hidroelectrică, acestea sunt pregătite să se extindă considerabil. Noi adăugări majore de capacitate (240 MW de energie eoliană și 230 MW de energie solară fotovoltaică) au apărut în 2022, crescând atât capacitatea totală, cât și ponderea producției de energie regenerabilă.

Ponderea surselor regenerabile din generarea de energie electrică a Azerbaidjanului este sub media globală, dar este de așteptat să crească rapid. Centralele de gaz și hidroelectrice din Azerbaidjan sunt potrivite pentru a oferi flexibilitatea sistemului necesară la niveluri mai înalte de producere a energiei solare și eoliene. Pe măsură ce noua capacitate solară și eoliană începe să se miște în Azerbaidjan, centralele sale de gaz și hidrocentrale vor oferi flexibilitatea necesară sistemului.

Deși un atlas cuprinzător al resurselor de energie regenerabilă din Azerbaidjan nu a fost încă publicat, mai multe studii de la sfârșitul anilor 1990 au indicat un potențial semnificativ neexploatat, în principal pentru energia solară și eoliană, dar și pentru hidroenergie, biomasă și resurse geotermale. Potențialul tehnic de energie solară al Azerbaidjanului este de aproximativ 23.000 MW. Țara are 2.400-3.200 de ore de soare pe an

și intensitatea sa solară anuală este estimată la 1.500-2.000 kWh/m².

Azerbaidjanul are aproximativ 3.000 MW de potențial tehnic și aproximativ 800 MW de energie eoliană economică. Valorificarea potențialului economic ar putea genera aproximativ 2,4 TWh pe an, ceea ce ar conserva aproximativ 500 mcm de gaze naturale și ar evita 1 Mt de emisii de CO₂. Cele mai bune resurse sunt de-a lungul Mării Caspice, în special în Peninsula Abșeron, unde viteza vântului este în medie de aproximativ 6 m pe secundă și este mai mare decât cea din ianuarie până în aprilie și din septembrie până în decembrie¹¹.

Energia hidroelectrică este în prezent principala sursă de energie regenerabilă a Azerbaidjanului, dar potențialul său nu a fost exploatat pe deplin. Modernizarea marilor instalații hidroenergetice ar crește capacitatea acestora, iar pentru hidrocentralele mici, numeroase râuri mici de munte din diverse regiuni ale țării oferă potențial. Potențialul tehnic pentru hidrocentrală este de 520 MW, care ar putea genera până la 3,2 TWh anual. Ministerul Energiei din Republica Azerbaidjan pregătește o strategie de dezvoltare a energiei hidroelectrice mici, bazată pe potențialul de apă, penuria de apă și nevoile de generare a energiei ale țării. Disponibilitatea apei a primit recent atenția guvernului la cel mai înalt nivel.

Fosta Agenție de Stat pentru Resurse de Energie Alternativă și

Regenerabilă (SAARES) estimează că potențialul de energie geotermală al Azerbaidjanului este de până la 800 MW. Studiile inițiale indică faptul că Azerbaidjanul are 11 zone geotermale cu temperaturi ale apei cuprinse între 30°C și 100°C.

Odată cu creșterea agriculturii, silviculturii, industriei și serviciilor care creează oportunități pentru generarea de căldură și electricitate din biomasă și deșeuri, Ministerul Energiei estimează un potențial tehnic de 380 MW. De exemplu, cele peste 2 Mt de deșeuri menajere și industriale solide eliminate anual la locurile de tratare a deșeurilor din Azerbaidjan ar putea fi folosite pentru a genera căldură și/sau electricitate în Baku și în alte orașe industriale mari. Ministerul Energiei supraveghează politica privind energia regenerabilă. Implementarea politicii a fost delegată SAARES din 2009 până în 2018, dar agenția a fost desființată în 2018, iar funcțiile sale au fost transferate Ministerului Energiei. În septembrie 2020, președintele Azerbaidjanului a semnat un decret de înființare a Agenției de Stat pentru Surse Regenerabile de Energie. Noua agenție se va subordona Ministerului Energiei.

Aprovizionarea cu energie a Azerbaidjanului se bazează pe resursele abundente de petrol și gaze naturale ale țării, iar interesul pentru utilizarea energiei regenerabile a început să crească abia recent. Guvernul recunoaște că utilizarea mai multor energii regenerabile în generarea de energie poate ajuta la diversificarea

¹¹ World Bank, Global Solar Atlas: Azerbaijan, <https://globalwindatlas.info/en/area/Azerbaijan?print=true>.

surselor de energie ale țării, precum și la devierea gazelor naturale de la producerea de energie către exporturi potențial mai profitabile și utilizarea în petrochimie, pe lângă faptul că ajută țara să își îndeplinească obiectivele climatice ale Acordului de la Paris.

În 2014, SAARES a elaborat o strategie națională privind utilizarea surselor de energie alternative și regenerabile pentru 2015-2020. Foaia de parcurs strategică din 2016 pentru dezvoltarea utilităților în Republica Azerbaidjan a inclus adăugarea a 420 MW de capacitate de energie electrică regenerabilă până în 2020: 350 MW eolian, 50 MW solar și 20 MW bioenergie. Guvernul urmărește ca energia regenerabilă să furnizeze 30% din capacitatea de generare a energiei electrice din țară până în 2030, iar în mai 2020 guvernul azerbaidjan a aprobat Planul de acțiuni privind atragerea de investiții suplimentare în sectorul energiei regenerabile. Rolul energiei regenerabile în furnizarea de căldură este mic și nu se prevede o implicare directă în transport. Guvernul oferă scutiri de taxe și tarife pentru a promova producerea de energie electrică din surse regenerabile și producția de energie alternativă. Firmele și antreprenorii calificați sunt scutiți de taxe vamale și, pe o perioadă de șapte ani, de taxa pe valoarea adăugată pentru echipamentele și instalațiile tehnice. De asemenea, aceștia sunt scutiți de la plata impozitului pe proprietate, impozitului pe teren și jumătate din impozitul pe venit.

Într-o dezvoltare semnificativă pentru sectorul energiei din surse regenerabile din Azerbaidjan, în ianuarie 2020, Ministerul Energiei a semnat acorduri de implementare pentru primele două proiecte independente de energie ale țării, în baza cărora ACWA Power din Arabia Saudită va construi, deține și opera 240 MW de energie eoliană, iar Masdar din Emiratele Arabe Unite vor dezvolta, construi și opera o capacitate solară fotovoltaică de 230 MW. Ministerul Energiei și Azerenergy, furnizorul de energie electrică, au semnat principalele acorduri de proiect, inclusiv PPA-urile, cu ACWA Power în decembrie 2020 și cu Masdar în martie 2021. Ministerul Energiei se așteaptă ca proiectele de 400 de milioane USD să genereze 1,4 TWh de energie electrică regenerabilă pe an, economisind mai mult de 300 de milioane de metri cubi de gaze naturale care altfel ar fi utilizate pentru generarea de energie, reducând emisiile de CO₂ cu mai mult de 0,6 Mt și creând sute de locuri de muncă. Capacitatea de energie eoliană va consta din 40 de turbine de 6 MW fiecare, dintre care 17 (102 MW) vor fi construite în Pirakashkul în regiunea Abșeron și 23 (138 MW) într-o zonă muntoasă din regiunea Khizi, iar o capacitate de 230 MW de energie solară va fi construită în regiunile Garadah și Abșeron.

Regiunea Khizi găzduiește, de asemenea, parcul eolian Yeni Yashma de 50 MW, care a fost pus în funcțiune în 2018. Ministerul Energiei se pregătește, de asemenea, să construiască

aproximativ 1.000 MW de capacitate suplimentară de energie electrică din surse regenerabile prin procese de licitație competitivă. În prezent, definește și prioritizează zonele cu potențial ridicat de energie regenerabilă, iar apoi va evalua proprietatea asupra terenurilor, infrastructura existentă și preocupările de mediu. Cu ajutorul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Ministerul Energiei dezvoltă licitații de energie regenerabilă pentru a atrage mai multe investiții private în acest sector.

Pentru a crește ponderea energiei regenerabile la capacitatea totală de electricitate a țării la 30% până în 2030, Ministerul Energiei a invitat compania germană de consultanță VPC să determine limita optimă a noii capacități care urmează să fie conectată la rețeaua de electricitate. Potrivit raportului său, Azerbaidjanul trebuie să instaleze 1500 MW pentru a atinge obiectivul de 30% până în 2030. VPC sugerează să facă acest lucru în trei etape: 440 MW în 2020-2022, 460 MW în 2023-2025 și 600 MW în 2026-2030. Abordând în mod specific dezvoltarea solară PV, Banca Asiatică de Dezvoltare (ADB) finanțează proiectarea și construcția primei centrale solare PV (FPV) plutitoare din țară. Centrala pilot de 100 kW va fi instalată pe lacul Boyukshor, aproape de Baku. În timp ce instalațiile FPV necesită standarde mai stricte decât PV de pe uscat din cauza expunerii lor la apă, avantajele față de PV de pe uscat sunt că se instalează rapid și utilizarea terenului nu este o problemă. Ele

permit, de asemenea, randamente mai mari de energie datorită efectului de răcire al apei. Numeroasele rezervoare din Azerbaidjan oferă oportunități de sinergie a tehnologiei FPV cu generarea de hidroenergie existentă și infrastructura de rețea aferentă.

Gazul natural este combustibilul implicit pentru încălzire în Azerbaidjan, dar dependența continuă de acesta nu va permite țării să-și decarbonizeze utilizarea căldurii în deceniile următoare. În plus, resursele de gaze pot fi utilizate mai bine pentru exporturi sau ca materie primă pentru producția petrochimică. Încălzirea centralizată, pompele de căldură și pompele de căldură pe gaz sunt toate alternative la centralele individuale pe gaz, în timp ce opțiunile de căldură regenerabilă includ încălzirea solară termică, centrale cu emisii reduse de biomasă și energie geotermală cu pompe de căldură din sol. Tehnologiile solare termice pot furniza apă caldă la costuri operaționale reduse, în timp ce pompele de căldură geotermale cu sursă solară oferă soluții eficiente și fiabile pentru tot anul, deoarece temperaturile subterane sunt relativ stabile. Pompele de căldură geotermale permit stocarea sezonieră și oferă performanțe ridicate în timpul perioadelor de frig (ca furnizor de căldură) sau valurilor de căldură.

Unul dintre proiectele regionale de energie regenerabilă prevede exportul energiei electrice din Azerbaidjan către România și Ungaria prin cabluri submanire care vor trece sub Marea Neagră și teritoriul Georgiei. Susținut

de acordul energetic recent semnat cu UE, acest proiect va cuprinde România și Ungaria. Faptul că cel puțin două țări membre UE se vor alătura proiectului este important și din punctul de vedere al obținerii sprijinului din partea UE. Acest proiect poate fi pus în practică în aproximativ 3-4 ani. Realizarea acestui proiect va aduce o contribuție majoră la asigurarea aprovizionării României și Ungariei cu energie, fiind o sursă de energie nouă.¹²

CONCLUZIE

În prezent, importanța geostrategică a Azerbaidjanului ca sursă de aprovizionare pentru Europa a crescut în lumina evoluțiilor geopolitice actuale din Ucraina, iar următoarea generație de câmpuri offshore azerbaidjane sunt considerate de o importanță vitală ca primă sursă de diversificare pentru a doua fază a Coridorului Sudic de Gaze și viitoare interconexiuni în Europa de Sud-Est¹³. Este primul proiect de aprovizionare cu gaze din ultimele decenii care exportă volume de gaze către Europa dintr-o nouă sursă, contribuind la diversificarea aprovizionării și la securitatea energetică a Europei și subliniind importanța geopolitică a Mării Caspice. Evoluțiile recente ale

relațiilor dintre Rusia și Ucraina au ridicat din nou îngrijorări cu privire la securitatea energetică europeană. Gazul natural este o resursă energetică importantă pentru dezvoltarea economică a Europei, iar statele membre UE sunt foarte dependente de furnizorii străini de energie, inclusiv de Rusia și țările din Orientul Mijlociu și Africa. Este important de subliniat că Europa înfometată de energie depinde în prezent în principal de gazul natural rusesc, care a reprezentat aproximativ 45% din importurile de gaze ale Europei în 2021, iar cea mai mare parte a acestei cote trece prin teritoriul ucrainean.

Desigur, aceasta înseamnă că escaladarea dintre Occident și Rusia ar putea afecta sectorul energetic al Europei. În urma sancțiunilor SUA asupra energiei rusești și a deciziei guvernului german de a suspenda gazoductul Nord Stream 2 ca răspuns la invazia rusă a Ucrainei, consumatorii de energie europeni se confruntă cu prețuri ridicate la energie. Prețurile gazelor naturale în nord-vestul Europei au crescut la un nivel record de peste 300 de euro pe megawat-oră. UE a discutat deja cu parteneri energetici precum Qatar, SUA, Nigeria, Egipt și Azerbaidjan despre creșterea livrărilor de gaze naturale dacă Moscova reduce livrările. Aceste țări au potențialul de a sprijini securitatea energetică a Europei prin intensificarea aprovizionării cu gaze naturale către continent.

Azerbaidjanul s-a dovedit a fi un partener energetic de încredere

¹²Selin Najafbayli, Azerbaijan's cooperation with the EU in the field of energy. 14.09.2022. Romanian National Press Agency. <https://www.agerpres.ro/ots/2022/09/14/colaborarea-azerbaidjanului-cu-ue-in-domeniul-energiei--648097>

¹³John Roberts, Three pipelines and Three Seas: BRUA, TAP and IAP, 2018. Washington: The Atlantic Council of the United States.

pentru Europa. De aproape două decenii, Azerbaidjanul a făcut manevre pentru a deveni un exportator important de gaze către Europa, culminând la sfârșitul anului 2020 cu punerea în funcțiune a conductei transadriatice care transportă gaz azerbaidjan prin Grecia și Albania și peste Marea Adriatică până în Italia.

După cum s-a menționat mai sus, TAP este ultima etapă a Coridorului Sudic de Gaze, lung de 3.500 de kilometri, care aduce gaze din uriașul zăcământ Shah Deniz II al Azerbaidjanului din Marea Caspică. Coridorul Sudic de Gaze a fost construit pentru a diversifica aprovizionarea cu gaze a Uniunii Europene și pentru a reduce numărul de țări UE care au o singură sursă de aprovizionare. În 2021, UE a importat un total de 155 de miliarde de metri cubi de gaz natural din Rusia, cel mai mare exportator de gaze din lume. Majoritatea rezervelor dovedite de gaze ale Azerbaidjanului, care au fost estimate la aproximativ 1.700 de miliarde de metri cubi, sunt situate în zăcământul Shah Deniz.

În timp ce gazul din Azerbaidjan poate ajuta statele UE să renunțe la gazul rusesc, volumele pur și simplu nu sunt suficiente pentru a-l înlocui pe deplin. Conducta TAP, care transportă gaz azerbaidjan în Europa, și alte eforturi ale UE de a reduce dependența de importurile de gaze rusești au vizat întotdeauna diversificare, mai degrabă decât eliminarea și înlocuirea completă a livrărilor rusești.

Pe fondul tensiunilor regionale în creștere, dar înainte de războiul ucrainean, UE și Azerbaidjan discutau despre creșterea livrărilor de gaze azerbaidjane către Europa. UE este interesată să crească volumul de gaze exportate din Azerbaidjan către Europa pentru a ajunge la 10 bcm. O astfel de creștere este importantă pe fondul penuriei și al creșterii prețurilor pe piața energiei.

La 4 februarie 2022, în timpul conferinței de presă după discuțiile de la Baku cu comisarul UE pentru energie, Kadri Simson, președintele Ilham Aliyev a declarat că Azerbaidjanul a exportat 19 miliarde de metri cubi de gaz în 2021. Aceasta include 8,5 miliarde de metri cubi în Turcia și 7 miliarde de metri cubi în Italia. Azerbaidjanul a exportat, de asemenea, gaze în Georgia, Grecia și Bulgaria. Ministrul Energiei al Azerbaidjanului a declarat în martie că Azerbaidjanul dispune de 2,6 trilioane de metri cubi de rezerve de gaze, ceea ce a spus că este „suficient pentru vecinii săi și pentru țările europene”. Ministrul a menționat, de asemenea, că „extinderea proiectului Coridorul Sudic de Gaze va începe cu siguranță, și în această direcție am început dialogul cu țările europene, țările din Balcanii de Vest și alte țări din Europa de Est”. Azerbaidjanul a exportat 2,6 miliarde de metri cubi de gaz în Europa în primul trimestru al anului 2022 și se preconizează că va crește aprovizionarea cu gaze către Europa cu 30% în 2022.